

Dues dècades de recerca en comunicació

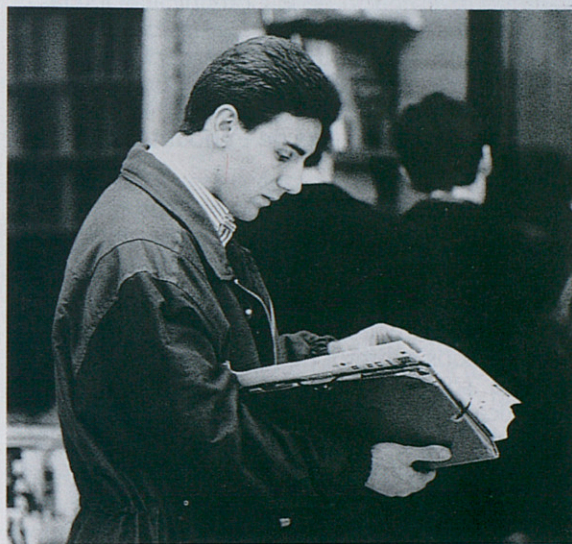
Ciències de la Informació ha fet possibles 70 tesis doctorals i 85 de llicenciatura

—Daniel E. Jones—

Investigador del Centre d'Investigació
de la Comunicació i professor de la
Facultat de Ciències de la Informació

Fins fa alguns anys, la recerca sobre comunicació social a Catalunya ha estat obra de persones aïllades, algunes d'elles amb una labor encomiable i altres amb uns resultats més modestos. En efecte, no va ser fins als anys setanta que començaren els primers treballs en equip, en especial sota l'empara d'institucions públiques o privades que van promoure i finançar aquesta tasca.

Indubtablement, el centre pluridisciplinar que ha tingut una trajectòria d'investigació més destacada en aquest camp és la Facultat de Ciències de la Informació (de la UAB), que ha donat a llum en les darreres dues dècades unes 70 tesis doctorals i unes 85 tesis de llicenciatura. A més a més, ha promogut des de 1980 la revista *Anàlisi*, la de més tradició i qualitat de les publicacions catalanes de l'especialitat, que ha donat a conèixer alguns dels estudis del centre en els seus tretze números i més de 130 articles.

Per portar endavant aquesta tasca investigadora, la Facultat disposa de diversos equipaments, entre els quals s'han de destacar diversos laboratoris àudio-visuals, una important hemeroteca de caràcter general, un centre de documentació dedicat a publicitat i propaganda política i, sobretot, una biblioteca especialitzada en comunicació social que té en aquests moments un fons de més de vint mil volums i uns 350 títols de revistes especialitzades vives. És una de les millors biblioteques d'Europa en el seu gènere, amb una visió pluridisciplinar, interessada en tots els mitjans de comunicació i indústries culturals, i amb amplis fons espanyols, europeus i americans. Amb l'ajuda d'aquests mitjans, el cos docent ha pogut participar en alguns projectes d'investigació —sobre diferents mitjans de comunicació i aproximacions teòriques—, en col·laboració amb d'altres institucions —públiques o privades, nacionals o estrangeres—, que ha donat com a resultat la publicació de diversos treballs, alguns d'ells importants.

El nou pla d'estudis

3r Quadrimestre
—Història de les idees estètiques. 5c. (Ob)
—Ha. de la comunicació social a Catalunya. 5c. (Ob)
—Ta. i estructura de la Publ. i de les RR.PP. 10c.
—Ta. i tècnica del llenguatge radiofònic. 10c. (T)
—Ta. i tècnica del llenguatge televisiu. 10c. (T)

4t Quadrimestre
—Estructura social. 5c. (T)
—Ha. del cinema. 10c. (Ob)
—Ha. de la ràdio i la TV. 5c. (Ob)
—Mèt. i tècn. d'inv. en comun. de masses I. 5c. (Ob)
—Comunicació corporativa. 5c. (T)
—Literatura i mitjans àudio-visuals. 5c. (T)
—Dramatúrgia àudio-visual. 5c. (Ob)
—Art del segle XX. 5c. (Op)
—Introduc. a l'ordenament jurídic. 5c. (T)
—Mèt. i tècn. d'inv. en comun. de masses II. 5c. (Ob)
—Teories de la comunicació àudio-visual. 5c. (T)
—Ta. i Ha. del disseny. 5c. (Op)
—Ta. i estructura del llenguatge musical. 5c. (Op)

— Des de Bellaterra s'han promogut simposis i congressos científics, entre ells el 16è Internacional de l'AIERI/IAMCR —

El nou pla d'estudis

—Gèneres fotogràfics. 5c. (Ob)
—Ta. i tècnica del guió radiofònic. 5c. (T)

6è Quadrimestre
—Regulació jurídica de la llib. d'expres. 5c. (T)
—Estadis. aplicada a la com. àudio-v. 5c. (Op)
—Ta. i anàlisi de la televisió. 5c. (Ob)
—Teoria de l'expressió acústica. 5c. (T)
—Estètica de la imatge. 5c. (Op)
—Literatura comparada del s. XX. 5c. (Op)
—Disseny gràfic i dir. d'art en com. àudio-v. 10c. (Op)
—Gèneres radiofònics. 5c. (Ob)
—Gèneres televisius. 5c. (Ob)

7è Quadrimestre

—Mèt. i tècn. d'inv. en com. àudio-v. 5c. (Op)
—Ta. i anàlisi del film. 5c. (Op)
—Cultura de masses i societats. 5c. (Ob)
—Projecció i gestió de mitjans àudio-v. 5c. (Op)
—Ta. i tècnica de la prod. i realit. radiof. 5c. (T)
—Ta. i tècnica de la prod. i realit. televisiva. 10c. (T)
—Ta. i tècnica de la prod. i direc. cinematog. 10c. (T)
—Ta. i tècnica de la post-producció àudio-v. 5c. (T)

8è Quadrimestre
—Estructura del sistema àudio-visual. 8c. (T)
—Seminari de qüestions actuals de comunicació. 2c. (Op)
—Lleng. específ. en els mit. aud. en català. 5c. (Op)
—Ta. de la prod. de progr. d'entreten. i ficció a la ràdio i la TV. 10c. (Op)
—Ta. de la prod. de ficció cinematogràfica. 10c. (Op)
—Ta. i tècn. de la prog. a la ràdio i TV. 5c. (Ob)
—Animació àudio-vis. 5c. (Op)
—Vídeo i TV interactius. 5c. (Op)
—Semiòtica de la comunicació. 5c. (Op) ●

Congressos

D'altra banda, la Facultat ha estat promotora de diversos simposis i congressos científics, com ara el 16è Congrés Internacional de la AIERI/IAMCR, que va tenir lloc a Barcelona el 1988 i va aplegar més de mig miler d'investigadors estrangers perquè donin cursos de doctorat durant alguns mesos i perquè participin en diferents projectes d'investigació. És cert tanmateix que altres Facultats, com ara la de Geografia i Història o la de Belles Arts (de la UB) han realitzat també una tasca investigadora destacada, especialment en el camp de la historiografia cinematogràfica i de la teoria de la comunicació visual i àudio-visual, respectivament. També cal destacar que, fora de la Universitat, diferents entitats públiques o privades han promogut o bé han realitzat directament la investigació en aquest camp. Tal és el cas del Centre d'Investigació de la Comunicació (de la Generalitat de Catalunya), el Centre d'Estudis de Planificació (CEP), el Centro Internacional de Investigación y Aplicaciones de la Comunicación (CIAC), el Centre d'Estudis Catalans, la Fundació Jaume Bofill o el Col·legi de Periodistes de Catalunya.

Estudis col·lectius

Aquests tipus d'institucions ha promogut —i generalment també les ha publicat— investigacions sobretot des de la perspectiva històrica, sociològica, econòmica, cultural i lingüística. Però en gran mesura ha hagut de recórrer a l'equip de professors de la Facultat de Ciències de la Informació, ja que en aquesta casa d'estudis s'ha produït en les darreres dècades la major part de la investigació catalana de l'especialitat.

En efecte, va ser a partir de 1972, amb la creació d'aquesta Facultat, que començaren a perfilar-se els primers treballs acadèmics, els quals, gràcies a la continuïtat institucional, han pogut culminar en tesis de llicenciatura i doctorat, o bé en estudis col·lectius o en articles, llibres, informes o ponències. Aquestes investigacions han analitzat, amb més o menys encert, l'evolució, característiques i efectes socials dels fenòmens comunitatius contemporanis.

Però la varietat dels estudis realitzats en aquests darrers anys abraça, a més de la història, la política i l'estructura de la comunicació a Catalunya, altres perspectives diverses, com ara la comunicació internacional, les anàlisis de contingut, la investigació teòrica i metodològica i, també, l'aplicada al camp professional dels comunicadors socials (especialment periodistes i publicitaris). A causa de l'escassetat d'espai, no es pot fer referència aquí a tota la producció biblio-hemerogràfica de la Facultat —d'uns quants milers de documents—, per la qual cosa solament es farà esment d'alguns investigadors i de les principals línies de recerca.

Sens dubte, els dos investigadors més destacats que ha tingut la Facultat en els seus vint anys d'història són Roman Gubern i Miquel de Moragas. Però també cal esmentar, entre d'altres, estudiosos com ara Jordi Berrio, Héctor Borrat, Josep M. Casasús, Robert Coll-Vinent, Pere O. Costa, Mar de Fontcuberta, Rosa Franquet, Josep Gifreu, Llorenç Gomis, Mario Herreros, Rosario de Mateo, César Molinero, Amparo Moreno, Manuel Parés i Maicas, Emilio Prado, Miquel Rodrigo, Enric Saperas o Lorenzo Vilches.

Línies preferents

A partir de la transició política i la restauració de la Generalitat, Catalunya ha desenvolupat els seus propis mitjans de comunicació àudio-visual, amb la finalitat d'aferrar l'autogovern i reafirmar la identitat nacional. Per aquest motiu, des de final dels anys setanta ha existit un enorme interès en els ambients culturals, intel·lectuals, acadèmics i polítics per consolidar un sistema comunicatiu propi —de televisió, cinema, ràdio i premsa, principalment—, que no depengués d'instàncies exteriors i que sobretot promogués

la cultura catalana i generalitzés (i normalitzés) l'ús de la llengua pròpia.

Aquests fets han determinat en gran mesura les anàlisis d'aquesta especialitat que s'han realitzat a la Facultat, com també en el conjunt de Catalunya, en els darrers anys. De manera preferent, per tant, s'han inclinat per perspectives de caràcter nacional/regional i local, en una proporció molt superior als esforços que s'han dedicat, per exemple, a l'estudi de la realitat espanyola, europea, americana o internacional.

Les línies d'investigació preferents en el camp de la comunicació i les noves tecnologies en el si de la Facultat de Bellaterra poden sintetitzar-se de la manera següent:

La investigació en comunicació ha anat consolidant en els darrers anys una "escola" autòctona, especialitzada en la producció de teoria encaminada a la consecució d'un sistema comunicatiu articulat i coherent per a una nació específica. Aquest desenvolupament col·loca Catalunya a l'avantguarda europea, no solament d'aquest tipus de regions històriques, sinó també

— **Les altres institucions catalanes que han realitzat treballs d'investigació en comunicació han hagut de recórrer al professorat de la UAB** —

dels petits Estats, enfront del poder uniformitzador i homogeneïtzador dels grans Estats del continent, i també de les corporacions transnacionals.

Aquest interès per les anàlisis de caràcter nacional/regional ha descuidat, però, altres tipus d'estudis més amplis que abastin la globalitat del sistema comunicatiu espanyol. D'aquesta manera, no es disposa encara del suficient nombre d'obres que analitzin el conjunt de l'Estat des de la perifèria, amb la qual cosa la majoria d'estudis d'aquestes característiques es continua fent des del centre peninsular, fet que no permet uns contrastos enriquidors.

Algunes perspectives teòriques s'han desenvolupat força els darrers anys, com ara la sociologia de la comunicació i l'opinió pública, la política i estructura de la comunicació, la història de la premsa o la periodística, la sòcio-semiòtica i les anàlisis de contingut, però n'existeixen d'altres que encara es troben en estat embrionari, com per exemple les perspectives econòmica, psicològica, artística o antropològica. Així mateix, les investigacions sobre nous mitjans i serveis, com també sobre tecnologies electròniques, són incipients, ja que els estudis solen centrar-se preferentment en mitjans tradicionals, tant impresos com audiovisuals.

Resultats homologables

En resum, es pot dir que el balanç de dues dècades d'investigació en aquesta Facultat és positiu i que els diferents tipus d'anàlisi realitzats són plenament homologables amb els de qualsevol altre país d'Occident. Però encara queden molts camps i perspectives teòriques per estudiar, i també diversos períodes històrics per cobrir.

Aquesta tasca serà segurament cada vegada més difícil d'abordar des de projectes individuals, per la qual cosa s'haurà de recórrer a equips interdisciplinaris i internacionals per evitar qualsevol mena d'aïllament, tant teòric com geogràfic. Per això, serà necessari insistir en les anàlisis de la realitat comunicativa catalana i espanyola comptant amb la col·laboració d'experts d'altres àrees científiques, però també s'hauran d'emprendre nous projectes de col·laboració amb d'altres equips d'investigadors internacionals. Uns fenòmens comunicatius cada vegada més complexos i interdependents així ho exigeixen. ●

L'exposició sobre Josep Pla organitzada pel Col·legi de Periodistes va estar muntada entre altres llocs, a la Facultat de Ciències de la Informació. A dalt, una imatge de l'exposició a Bellaterra. A baix, dos moments del debat que sobre la figura de Josep Pla es va fer el 16 d'octubre passat a la Facultat conjuntament amb l'exposició, com a lliçó inaugural d'aquest curs. Josep Pernaú i Enric Marín, en la foto de la dreta, van presidir l'acte.

Col·laboració entre la Facultat i el Col·legi de Periodistes.

— L'interès per les anàlisis de caràcter nacional i regional ha fet descuidar altres estudis més amplis sobre el sistema comunicatiu espanyol —

Pràctiques als mitjans, experiència a millorar

L'excés d'hores de treball o la inadequació de la tasca són problemes dels becaris

—Joana Gallego—

Vice-degana de Docència i Professorat de la Facultat de C. de la I.

Un dels reptes més importants que té plantejats la Facultat de Ciències de la Informació és el de relacionar de manera efectiva allò que s'ensenya a les aules i la realitat de la professió per a la qual l'individu es prepara a la Universitat. Sempre s'ha dit que l'ensenyament —en qualsevol dels seus nivells— ha estat d'esquena a la societat. La Facultat de Ciències de la Informació ha estat pionera en l'intent de superar aquesta postura tan incòmoda i inconvenient.

És ben cert que la professió s'aprèn posteriorment d'haver acabat la carrera, i, en certa manera, és raonable que sigui així: la Universitat no s'ha de convertir únicament en una escola de formació professional que prepari individus per a la inserció posterior en el mercat laboral, sinó que ha de donar els coneixements teòrics necessaris, els instruments adequats per poder interpretar i entendre la societat i, en definitiva, garantir la reproducció del coneixement i afavorir l'elaboració de nous sistemes de pensament. No obstant això, també és cert que, sota aquesta coartada, la Universitat ha viscut massa apartada de la realitat, impartint una docència que no ha sabut, no ha pogut o no ha volgut adequar-se a una nova realitat social. La tendència general de les universitats avui dia

és la de propiciar, mantenir o incrementar els convenis de cooperació educativa amb les empreses per tal que els seus alumnes tinguin alhora una formació teòrica i un coneixement pràctic. La reforma dels plans d'estudis permetrà la plena incorporació al currículum de l'alumne d'aquestes estades pràctiques, mitjançant els corresponents crèdits.

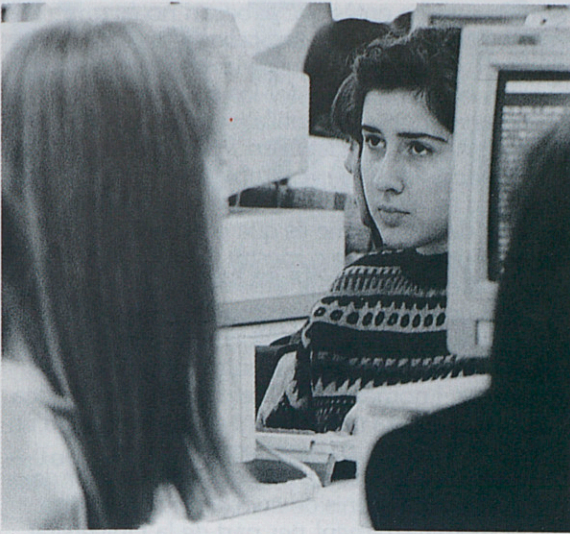
Pionera en convenis

La Facultat de Ciències de la Informació va iniciar aquest apropament a la professió l'any 1984, quan el deganat va establir convenis de cooperació educativa amb diversos mitjans de comunicació, segons allò que permetia el Reial Decret 1497 de 1981.

Des d'aleshores els convenis amb mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió), gabinets de premsa i empreses de publicitat van funcionar d'una manera força satisfactòria, sense que això significu l'absència total de problemes. La Facultat de Ciències de la Informació és la que més convenis de col·laboració té de totes les que existeixen a l'Estat espanyol.

Els convenis de col·laboració permeten l'estada dels alumnes de segon cicle de forma rotatòria i per períodes de quatre mesos (premsa, ràdio i publicitat) o sis mesos (televisió, gabinets de premsa), en les diferents empreses amb les quals la Facultat ha signat un conveni de col·laboració. Actualment hi ha convenis de col·laboració amb la majoria de mitjans de comunicació, públics i privats, de Barcelona i rodalies. El repte de la Facultat és incrementar els convenis de col·laboració amb empreses de publicitat, que fins ara ha resultat més difícil, i diversificar els tipus de convenis, per exemple fomentar els convenis d'estiu amb mitjans de fora de l'àrea d'influència de Barcelona, que permetin als alumnes fer pràctiques durant l'estiu en mitjans de la seva comarca o ciutat d'origen. L'extensió i volum d'alumnes participants, com

— Els convenis entre empreses periodístiques i la Universitat es van començar a establir l'any 1984 —

també l'augment constant de les empreses amb què la Facultat té convenis, plantegen una sèrie de problemes, alguns de gestió, i altres de seguiment i avaluació de les pràctiques. El curs 1991-1992 varen presentar la sol·licitud més de 400 persones, i finalment han obtingut una beca de pràctiques 203 alumnes. Organitzar i gestionar tot això és, evidentment, un volum de feina molt considerable.

Ha de quedar ben clar que els convenis de col·laboració amb les empreses constitueixen una experiència molt enriquidora, necessària i imprescindible, i que, en general, els alumnes desitgen participar en aquestes estades pràctiques.

Tanmateix, hi ha alguns aspectes de les pràctiques de difícil valoració, i fins i tot problemes que no es poden detectar malgrat la posada en marxa d'un informe que han d'omplir al final de l'estada tant l'alumne com l'empresa.

Problemes no resolts

En general l'alumne desitja fer aquestes estades pràctiques, les considera necessàries per al coneixement pràctic de la professió i fins i tot les veu com una possible sortida professional. Per això pot sentir-se indefens i amagar, de vegades, algunes informacions: per exemple, es fa difícil negar-se a fer més hores de les estipulades quan hi ha pel mig la possible promesa d'un futur contracte laboral, o senzillament, és desagradable la simple possibilitat de "quedar malament". Per tant, hem de posar de relleu alguns problemes no resolts, als quals s'ha de trobar una solució al més aviat possible.

Aquest és un dels primers. A pesar que en el conveni queda clar que l'alumne haurà de poder compatibilitzar l'horari de l'estada pràctica amb el curs, a vegades s'han detectat dificultats per seguir el curs, perquè l'empresa no facilita un horari invers al que fa l'alumne a la Facultat o bé perquè fa més hores de les que hauria de fer. El que ja s'ha dit en el punt anterior és,

Empreses participants i nombre d'alumnes en pràctiques (1991-1992)

MITJÀ	NOMBRE D'ALUMNES
<u>PREMSA</u>	
Agència Efe	6
Europa Press	9
Avui	3
Diari de Barcelona	18
El Observador	24
El País	3
El Periódico	3
La Vanguardia	12
G.P. Ajuntament de Barcelona	4
G.P. Ajuntament Granollers	2
La Oficina de Prensa	3
Rev. "Mi Familia y yo"	3
Oficina Mitjans de Comunicació del Rectorat (UAB)	1
Total alumnes pràctiques en premsa	91
<u>RÀDIO</u>	
Agència Efe	3
Catalunya Ràdio	12
Ràdio Barcelona	12
Ràdio Rubí	3
Total alumnes pràctiques ràdio	30
<u>TELEVISIÓ</u>	
Europa Press	4
Televisió Espanyola	20
Televisió de Catalunya	50
Total alumnes pràctiques televisió	74
<u>PUBLICITAT-PREMSA</u>	
Ajuntament Barcelona	2
<u>PUBLICITAT-RÀDIO</u>	
Ràdio Barcelona	6
Total alumnes Publicitat	8
TOTAL ALUMNES EN PRÀCTIQUES	203

— **Es pot cometre l'error de confondre el becari en pràctiques amb un treballador que surt més barat que els professionals** —

evidentment, un incompliment per part de l'empresa, la qual, segons el conveni, ha de facilitar un horari compatible amb el curs. Però l'incompliment del conveni pot tenir també altres vessants: massa hores de treball, inadequació de la tasca a fer pels becaris, per excés o bé per defecte, manca de pagament, retencions indegudes (s'ha de tenir en compte que el becari no té relació laboral amb l'empresa, i que el que cobra no és un sou, sinó una beca, que actualment és de 50.000 pessetes/mes).

Tots aquests problemes no reflecteixen sinó la incomprensió d'algunes empreses respecte al seu paper, i sobre què representa en realitat el conveni de cooperació educativa.

Efectivament, no se'ns ha d'escapar la possible mala interpretació per part d'algunes empreses del que és un becari. A vegades fa la sensació que

l'empresa no ha entès que el becari no és un professional, que no és un treballador que, endemés, cobra poc. Algunes empreses podrien caure en la temptació de fer-los treballar com si fossin treballadors de plantilla, sense tenir en compte que són estudiants *en formació*. La diferència entre, per exemple, un estudiant fent pràctiques de medicina o de magisteri i un estudiant de periodisme és que el primer *acompanya* un metge o mestre titular; no fa diagnosi ni s'ocupa d'una classe. En canvi, un estudiant de periodisme de vegades *fa la feina* d'un periodista, *produeix informació*. Aquests problemes són, evidentment, molt difícils de detectar, i només amb el reforçament de la idea que l'empresa està col·laborant en la formació d'un estudiant, i per tant prestant un servei a la Universitat i a la societat, es pot pal·liar l'error de confondre els convenis de cooperació educativa amb el subministrament per part de la Universitat de mà d'obra barata.

Estrènyer els lligams facultat-empreses

Entre tots els problemes ja apuntats —de gestió, control, etc.— ressalta com el més important la dificultat d'un seguiment real i exhaustiu de les pràctiques a les empreses. ¿S'adeqüen les pràctiques al nivell de coneixements i necessitats dels alumnes en formació? L'estada a l'empresa és profitosa?, i en quin grau? Qui corregeix els alumnes en el desenvolupament de la seva tasca? Qui els posa de relleu els errors? ¿Reben atenció particular per part d'algun responsable de l'empresa? Totes aquestes qüestions resten, encara, per resoldre.

Una possibilitat és establir un contacte institucional amb l'empresa i nomenar un professor-col·laborador a cada empresa amb la qual hi hagi signat un conveni de col·laboració. Aquesta persona —que de fet ja existeix, encara que sense reconeixement formal— podria ser oficialment la responsable dels alumnes a l'empresa. De fet, el Rectorat de la Universitat Autònoma de Barcelona està estudiant la possibilitat de crear aquesta figura. Una altra possibilitat seria la de nomenar les empreses *unitats docents complementàries*, tal com es fa actualment a medicina, i permetre que alguns professors facin la seva docència com a encarregats de pràctiques a les empreses.

Més fàcil semblaria la possibilitat —no exclouent d'altres opcions— de nomenar a cada Facultat un o uns tutors-encarregats de tot el que faci referència al seguiment, control, avaluació, etc. de les pràctiques a les empreses, amb la possibilitat de propiciar estades en els mitjans per al professor-tutor amb la intenció d'intensificar la col·laboració professional i/o científica entre la Facultat i la professió. Només en el moment que la Universitat prengui consciència real que les pràctiques són *part fonamental* de la formació dels alumnes, i les empreses, per la seva banda, entenguin llur paper com a col·laboradores actives i formadores dels futurs professionals, es podrà començar a buscar solucions. ●

— La Facultat de Ciències de la Informació és la que més convenis té establerts de totes les que hi ha a l'Estat espanyol —